

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.7.2024.331803>

КОЛЕСНИК Є. В.

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.
Народна артистка України, професор, завідувач кафедри оперної
підготовки та музичної режисури (Київ, Україна).

Kolesnyk, Yevdokiia. Ukrainian National Tchaikovsky Music
Academy of Music. The People's Artist of Ukraine, Professor, Head
of the Opera Training and Music Directing Department (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5190-3144>

© Колесник Є. В., 2024.

kolesnikevdokia1941@gmail.com

**ОПЕРНЕ ВИКОНАВСТВО
ЯК ФЕНОМЕН ЕВОЛЮЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

**OPERA PERFORMANCE
AS A PHENOMENON OF THE EVOLUTIONARY
DEVELOPMENT OF EUROPEAN MUSICAL CULTURE**

Актуальність дослідження. Сучасний глобалізований світ виявився в музичному театрі активною співпрацею між діячами різних країн над створенням спільних мистецьких проєктів. Великого значення набуває робота вітчизняних митців, які розвивають національні традиції вокального виконавства, сформовані протягом століть на основі синтезу українського церковного і народного співу з урахуванням різних європейських систем. Становлення основних засад сучасної вокальної системи актуалізує дослідження її еволюційних видозмін у контексті генези європейської музичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес формування вокального мистецтва загалом та оперного виконавства зокрема досліджено у працях Валентини Антонюк

[2001], Богдана Гнидь [1997], Лідії Корній [2010]. Зокрема Богдан Гнидь, розглядаючи специфіку фахової еволюції національних вокальних шкіл, зосереджує увагу на аналізі історичних та етнокультурних джерел українського оперного мистецтва, його становленні шляхом синтезу вітчизняних і зарубіжних виконавських традицій [1997], досліджує витoki української національної школи співу, її поступове формування під впливом парадигмальних видозмін певних історичних епох. Лідія Корній [2010], розглядаючи тісний зв'язок між музикою української шкільної драми і духовним аналогом XVII — першої половини XVIII століття, визначає їх як підґрунтя для розвитку національного музично-драматичного театру — попередника оперного мистецтва.

Виявленню специфічних ознак української оперної традиції присвячені наукові розвідки Є. Колесник та І. Присталова. Євдокія Колесник [2022] розглядає становлення її засад як результат спадкоємної діяльності кількох поколінь вітчизняних і зарубіжних педагогів із вокалу. Ігор Присталов [2004] зосереджує увагу на ролі виконавсько-педагогічної діяльності Олександра Мишуги у формуванні національних української оперної школи, педагогічного методу митця.

Мета дослідження — визначити основні принципи оперного виконавства сьогодення як феномена еволюційного розвитку української вокальної школи.

Виклад основного матеріалу. Формування національних вокальних шкіл у контексті європейської музичної культури пройшло складний шлях еволюції їх основоположних засад. Свій відлік вони починають від зародків пратеатру в умовах синкретичної первісної культури, адже під час ритуально-обрядових дійств у супроводі заспівувачів, хору, танцюристів, звучання музичних інструментів із використанням масок, елементів костюмів. Надважливим стало спрямування дійства на емоційну реакцію глядачів, що сприяло формуванню з найбільш активних і талановитих виконавців-творців професійних груп співаків.

Культура Давньої Греції, успадкувавши досягнення країн Близького Сходу, сприяла диференціації давньогрецької вокальної музики за творчими школами (аеди, кіфареди, лірики), жанрами (френ, пеан, дифірамб) та розподілу чоловічих голосів за рольовими функціями (*netoide, mesoide, iratoide*). Основне призначення давньогрецької музично-театральної культури полягало в етичному вихованні глядача-слухача, головною дійовою особою вистави був драматичний актор. У музичній культурі Давнього Риму відбулося зміщення акцентів на святково-розважальний компонент, головними дійовими особами вистав стали співаки-віртуози. У цей час високого попиту набуває професія вчителя співу й музики, яка диференціювалася за рівнями підготовки виконавців (*vociferarrie, phonasci, vocales*).

Християнська традиція співу, що склалася в епоху Середньовіччя, здійснила вагомий вплив на урізноманітнення форм вокального виконавства і сприяла появі монодії (унісон, одноголосся) і багатоголосся. Їх застосування в літургійних драмах, міраклях, містеріях, мораліте поступово наблизило виконавство до «мирської» тематики.

Джерела української вокальної школи:

— фольклорний спів — календарно-обрядові й родинно-обрядові пісні, історичний епос (билини) та героїчний (думи, історичні пісні). Їх відлуння донині спостерігається в оперних творах на історичну національну тематику;

— церковний спів у православній (греко-візантійській) традиції в надвисокому («фальцетисти») і найнижчому («басо-профундо») регістрах. Його застосування в богослужіннях пізніше виявилось і в оперній співацькій практиці;

— світський спів у музичних драмах шкільного театру, який унаслідок поступового переходу вистав із релігійної тематики на мирську, заклав ґрунт для нових оперних жанрів.

Українське оперне виконавство пройшло у своєму становленні кілька етапів і набуло специфічних ознак. На початку XVIII століття з'являються перші італійські, французькі, німецькі оперні вистави мовою оригіналу в Гетьманському театрі

у Глухові, у палацових та кріпацьких театрах заможних аристократів. Це потребувало професійної мистецької підготовки співаків, танцюристів, артистів оркестру. Паралельно, наприклад, здійснювалося виховання хористів у Глухівській школі для церковних служб та оперних вистав.

У другій половині XVIII століття завдяки творчості М. Березовського і Д. Бортнянського відбулося опанування специфіки зарубіжних шкіл оперного виконавства, їх поєднання на вітчизняному ґрунті з традиціями фольклорного і церковного співу.

У першій половині XIX століття з'являються перші українські музично-драматичні вистави (діалогічні опери) з урахуванням надбань європейських національних оперних систем. У другій половині XIX — на початку XX століття М. Лисенко створив національну модель опери, сповнену етнічної своєрідності в усіх оперних формах: аріях, ансамблях, речитативах, хорових сценах.

У XX столітті національне оперне мистецтво характеризується полістилізмом з елементами неокласицизму, неоромантизму, неофольклоризму, появою камерних і різних поліжанрових творів.

На початку XXI століття яскраво виявилась взаємодія національної і транснаціональної (космополітичної) складових в оперному мистецтві України. Це спонукало переосмислити контент підготовки оперних співаків, акцентуючи на їх універсальності, з урахуванням специфіки української національної вокальної школи формувалися на основі італійської (переважно), французької, німецької оперних традицій шляхом їх творчого переосмислення на вітчизняному ґрунті.

Основоположниками української національної оперної системи підготовки співаків стали Олександр Мишуга (наукове осмислення оперної підготовки) та Олена Муравйова (узагальнення й систематизація західноєвропейського досвіду оперного виконавства, його адаптація до вітчизняних традицій музично-драматичного театру). Подальший розвиток національної системи оперного виконавства здійснюють

учні й послідовники видатних митців-педагогів в умовах інтеграційних процесів у світовій музичній культурі.

Висновки. Європейське оперне виконавство загалом та українське зокрема пройшло складний шлях розвитку з поступовим набуттям характерних ознак на кожному історичному етапі його становлення. Воно увібрало традиції вокального виконавства різних національних культур, що збагатило його палітру прийомів і технік. У сучасних умовах інтеграції музичного театру України у світовий мистецький простір відбувається активна взаємодія української і зарубіжних оперних шкіл із тенденцією до їх поступової асиміляції.

Список використаної літератури

1. Антонюк В. Г. Історичні та етнокультурні джерела українського вокального мистецтва. *Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект*. Київ : Українська ідея, 2001. С. 8–42.
2. Гнидь Б. П. Історичні та творчі зв'язки української та зарубіжних вокальних шкіл. *Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва*. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. С. 145–310.
3. Колесник Є. В. Виховання співака-актора в контексті української оперної школи *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Київ, 2022. № 2 (55). С. 113–126.
4. Корній Л. П. Українська національна драма XVII — першої половини XVIII століття як предтеча національного музично-драматичного театру. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Вип. 89 : *Сучасний оперний театр і проблеми оперознавства*, Київ, 2010. С. 446–460.
5. Присталов І. К. Про специфіку української оперної школи (на прикладі виконавсько-педагогічної діяльності О. Мишуги). *Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник / Одеська нац. муз. акад. ім. А. В. Нежданової*. Одеса : Друкарський дім, 2004. Вип. 5. С. 401–412.